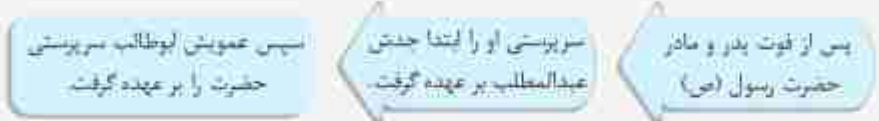

درس سوم: اسلام در مکه

- تولد حضرت رسول (ص) در هفدهم یا دوازدهم ربیع‌الاول (عام الفیل)، در مکه بود.
- حضرت رسول (ص) در خاندان بنی‌هاشم از قبیله قریش زاده شد.
- محمد به معنای «ستوده» است.
- پدرش ← عبدالله ← قبل از تولد حضرت رسول (ص) درگذشت.
- والدین حضرت رسول (ص) | مافرش ← آمنه ← حضرت در شش سالگی مادر خود را از دست داد.

- عام الفیل ← سالی است که ابرهه حاکم یمن با سپاهی قیل سوار به قصد ویرانی کعبه به مکه حمله کرد (۵۷۰ م).
- حضرت رسول (ص) در چهل سالگی به پیامبری مبعوث و پیام آور دین اسلام شد.

شبه جزیره عربستان در آستانه ظهور اسلام

- آب‌وهوایی گرم و خشک دارد.
- در جنوب و جنوب غربی فلات ایران قرار دارد.
- مسکن دیرینه اعراب است.
- مطالعات مورخان و کاوش‌های باستان‌شناسان در سده‌های ۱۸ و ۲۰ م نشان می‌دهد که پیش از میلاد حضرت عیسی (ع) فرهنگ و تمدن مهمی در سرزمین یمن، واقع در جنوب شبه جزیره عربستان وجود داشته است. پس از آن‌که این تمدن باستانی دچار انحطاط و زوال شد، عده زیادی از ساکنان آن سرزمین به دیگر نواحی آن شبه جزیره مهاجرت کردند.

نظام اجتماعی و سیاسی

- در آستانه ظهور اسلام، ساکنان شبه جزیره عربستان را **قبیله‌ها** و **طایفه‌های** گوناگون عرب تشکیل می‌دادند.
- هر یک از آن‌ها بر پایه نسب‌نامه‌هایی که سینه به سینه منتقل شده بود، خود را به یکی از دو دسته قحطانی (جنوبی) و عدنانی (شمالی) منسوب می‌کردند.
- **قحطانیان**
 - قحطانیان قبایل عرب جنوبی (یمن‌ها) بودند.
 - آن‌ها خود را نواده سام، پسر نوح می‌دانستند.
- **عدنانیان**
 - عدنانیان قبایل عرب شمال بودند.
 - آن‌ها خود را نواده حضرت اسماعیل فرزند حضرت ابراهیم خلیل می‌دانستند، که به قولی حدیث بیستم پیغمبر اسلام نیز هست.

- در زمان ظهور اسلام زندگی در شبه جزیره عربستان بر جادوشناسی و نظام قبیله‌ای استوار بود. حتی در شهرهای مکه، طائف و یثرب نیز همین شکل دیده می‌شد.
- **قبیله** ← یک واحد اجتماعی و سیاسی مستقل به حساب می‌آمد و شامل تمامی افرادی می‌شد که دارای نژاد مشترک بودند و با یکدیگر پیوند خونی داشتند.

- **حسب و نسب**
 - احترام به روابط خونی و خویشاوندی
 - اطاعت بی چون و چرا از رئیس یا شیخ قبیله
 - پشتیبانی بی قید و شرط از افراد قبیله در هر شرایطی
 - تعصب یا عصبیت قبیله‌ای

• شاخص‌ترین ارزش‌های حاکم به نظام قبیله‌ای

- **حسب** به معنای فخر و شرف اجزادی است و منظور از افتخار به حسب، نقل سینه به سینه اقدامات شگوهمند و فخرآفرین قبیله است که با شاخ و برگ فراوان از نسلی به نسلی دیگر منتقل می‌شد تا شکوه و بزرگی قبیله موردنظر را نشان دهد.
- وابستگی شدید اعراب به قبیله خود موجب به‌وجود آمدن تعصب یا عصبیت قبیله‌ای شده بود.
- تعصب قبیله‌ای نقش زیادی در بروز جنگ و خونریزی‌های بی‌درهمی در شبه جزیره عربستان داشت.
- ساکنان عربستان در دوران پیش از اسلام به داشتن برخی خصلت‌های اخلاقی مانند مهمان‌نوازی، شجاعت، سخاوت، مروءت، استقامت در برابر سختی‌های زندگی معروف بودند.
- خصلت‌های اخلاقی اعراب در جارجوب ارزش‌ها و سنت‌های زندگی قبیله‌ای مفهوم خاص خود را داشت. برای مثال، شجاع به کسی گفته می‌شد که در سازعات فردی و قبیله‌ای با جرأت و جسارت تمام بجنگد و نهایت بی‌رحمی را از خود نشان دهد.
- در نظام اجتماعی عربستان پیش از اسلام ← زن از مقام و منزلت پایینی برخوردار بود.

- در جامعی که ارزش به قوت بازو و نیروی جنگاوری بود، بسیاری از پدران و خانواده‌ها آرزو داشتند که فرزندان پسر باشد تا بتواند از راه جنگ و راهزنی، غنیمت به جنگ آورد.
- با فرزند پسر، نام و عزت و شرافت قبیله حفظ می‌شد.
- در آن زمان مردان قبیله فقط به پدران خود افتخار می‌کردند، نه به مادران خود.
- قرآن به موقعیت حضرات امیرین در میان اعراب جاهلی اشاره فرموده و اعراب را به سبب داشتن چنین عقیده و اخلاقی نکوهش کرده است.
- قبیله‌های عرب به‌صورت پراکنده و جدا از هم می‌زیستند.
- حکومت فراگیر و قدرتمندی در عربستان وجود نداشت.
- برخی از قبایل مانند قریش به سبب در اختیار داشتن اداره کعبه و تجارت با سرزمین‌های دور و نزدیک، قدرت و نفوذ سیاسی قابل توجهی داشتند.
- قدرت و نفوذ قریش را نمی‌توان به منزله حکومتی پایدار شمرده. **نکته** متکی به تشکیلات سیاسی، اداری و نظامی منظم و منسجم نبود و ثبات لازم را نداشت.

اقتصاد و معیشت

- وضعیت اقتصادی شبه جزیره عربستان به شدت متأثر از شرایط طبیعی **←** آن بود.
- شرایط اقلیمی
- بخش عمده‌ای از شبه جزیره عربستان را صحراهای گرم و خشک تشکیل می‌دهند.
- قبایل این مناطق اغلب از طریق **بهرش معدودی بز و شتر** **←** زندگی خود را تأمین می‌کردند.
- راهزنی
- اقتصاد شبه جزیره عربستان
- در مناطقی مانند یثرب، یمن و مائل **کشاورزی** **←** وضع بهتری داشت.
- تجارت
- مکه بر سر راه یمن به شام قرار داشت و مرکز اصلی بازرگانی به شمار می‌رفت. سران قریش از طریق تجارت با شام و دیگر سرزمین‌های اطراف شبه جزیره عربستان، سود سرشاری کسب می‌کردند.

علم و فرهنگ

- ساکنان شبه جزیره عربستان اگر چه در مجاورت کشورهای بزرگ و متمدن ایران و روم قرار گرفته بودند، با آن‌ها روابط تجاری داشتند، اما از نظر فرهنگی و تمدنی با جوامع متمدن دنیای آن روز قابل مقایسه نبودند.
- مردم عرب در دوران پیش از اسلام به علم و دانش توجه چندانی نداشتند و در سراسر عربستان از مراکز علمی خبری نبود.
- تعداد باسوادان مهم‌ترین شهر آن دیار، یعنی مکه از تعداد انگشتان دست فراتر نمی‌رفت.
- مردم شبه جزیره عربستان از نظر تمدنی نیز فاقد دستاوردهای قابل توجهی بودند و ویژگی‌های زندگی صحراشینی بر شهرنشینی غلبه داشت.
- برجسته‌ترین دستاورد فرهنگی اعراب در دوران جاهلیت، شعر و شاعری بود.

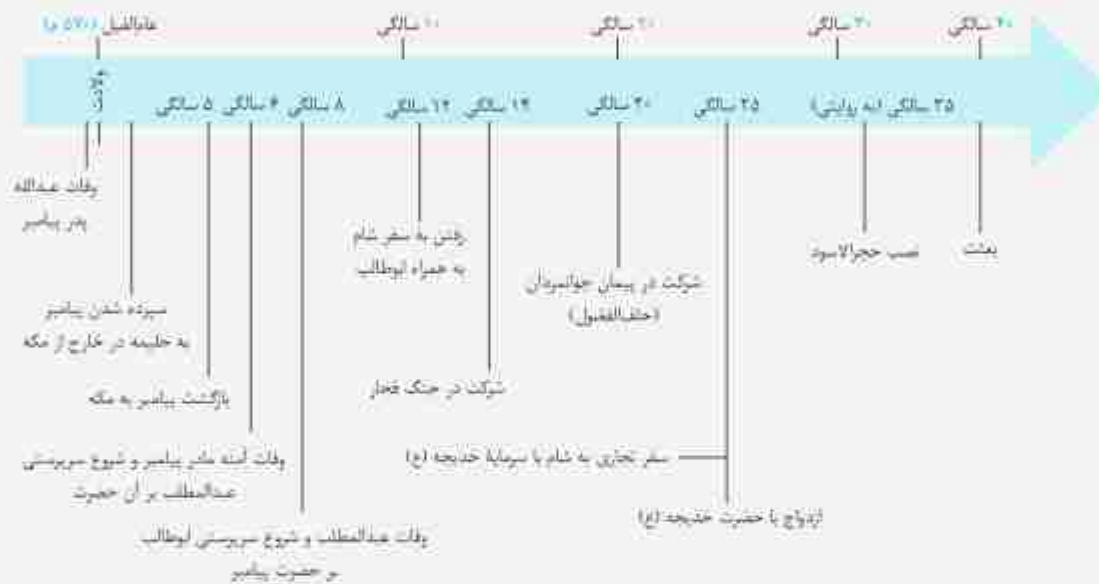
دین و اعتقادات

- هم‌زمان با ظهور اسلام، بیش‌تر ساکنان شبه جزیره عربستان به ویژه اهالی شهر مکه بت‌پرست بودند.
- آنان بت‌های سنگی و چوبی متعددی را می‌پرستیدند و قربانی‌ها و نذرهای فراوانی را نثار آن‌ها می‌کردند.
- در آن زمان، خانه کعبه مانند بیشتر عبادتگاه‌های این شبه جزیره، به محل نگاه‌داری و نیایش بت‌های گوناگون تبدیل شده بود.
- با این حال، هنوز نشانه‌هایی از دین ابراهیمی نزد ساکنان این شبه جزیره وجود داشت و برخی از عرب‌ها از جمله مردم شهر مکه «الله» را آفریننده جهان می‌دانستند.
- یکی دیگر از مشخصات آیین بت‌پرستی، بی‌اعتقادی به جهان پس از مرگ بود.
- دین‌پرستان سنت ابراهیمی حج را نیز به جامی آوردند، اما آن را با عقاید آداب و رسوم شرک‌آلود آمیخته می‌دیدند.
- لات، صنم، عزی و هبل، مشهورترین بت‌هایی بودند که مردم عرب در دوران جاهلیت می‌پرستیدند.
- **خنفاء** **←** در کنار بت‌پرستان، معدودی از اعراب بودند که به پیروی از حضرت ابراهیم، از پرستش بت‌ها امتناع می‌کردند و از گوشت قربانی آن‌ها نمی‌خوردند.
- **یهودیت** **←** برخی از یهودیان ساکن یثرب بودند.
- **مسیحیت** **←** معدودی از مسیحیان جز تجران ساکن بودند.
- **آیین زرتشتی و گیش مانوی** **←** برخی از شواهد و مدارک، نشان از گرایش عده‌ای از مردم عرب به آیین‌ها دارد.

- به طور کلی، وضعیت اجتماعی و فرهنگی مردمانی که حضرت محمد (ص) در میان آنان مبعوث شد، دارای ویژگی شاخصی بود که قرآن از آن با صفت «جاهلی» یاد کرده است.
- جاهلی و جاهلیت: جاهلیت در اینجا مترادف با نادانی و فقدان علم و معرفت نیست، بلکه دلالت بر فرهنگ و اخلاق خشن، گستاخ و کینه‌جویی دارد.
- جاهلیت، از خلق و خوی تند و سرکش اعضای آن جامعه سرچشمه می‌گرفت.
- تعصب قبیله‌ای و پیروی کورکورانه از اجداد قبیله در آن جامعه، جایگزین تعقل، منطق و بردباری شده بود.

یثرب پیامبر

- حضرت محمد (ص) پیش از بعثت، اوقاتی از سال، به ویژه ماه رمضان را در غار حرا بر بلندی کوهی در نزدیکی مکه، به تنهایی می‌گذراند و به عبادت و راز و نیاز با خداوند می‌پرداخت.
- ویژگی‌های حضرت محمد (ص) ایمان‌داری، راستگویی، درستکاری، خردمندی، خوش‌رویی، خوش‌خلیی
- در ۲۷ رجب یا به روایتی دیگر در رمضان سالی که آن حضرت به چهل سالگی رسیده بود، در حال عبادت و تأمل و تفکر در غار حرا، فرشته وحی بر او فرود آمد و با نزول نخستین آیات سوره علق، پیام الهی را به او رساند.
- نزول آیات سوره علق به منزله آغاز پیامبری و رسالت الهی حضرت محمد (ص) بود.

شما (مانان) انگلی شصت (سال) (ص) (از تولد تا چهل سالگی (د) (پس از بعثت))

غار حرا

دعوت خجین و محدود

- پیامبر در آغاز به‌صورت محدود و نا محدودی پنهانی، افراد را به پرستش خدای یگانه و ایمان به روز رستاخیز دعوت می‌کرد.
- پیامبر دعوتش را از خانواده خویش آغاز کرد.
- نخستین ایمان‌آوردگان به نبوت حضرت رسول (ص)، و دین اسلام
- حضرت خدیجه (ع) همسر پیامبر
- حضرت علی (ع) که در آن زمان پیامبر سرپرستی او را بر عهده گرفته بود
- زید بن حارثه، فرزند خوانده رسول خدا
- ابوبکر بن ابی قحافه نیز، نخستین فرد از غیر خانواده رسول خدا (ص) بود که اسلام آورد.
- به تدریج تعدادی از مردم مکه که بیشتر از قشرهای جوان، فقیر و مستضعف بودند، دعوت پیامبر را پذیرفتند، آنان به اطراف مکه می‌رفتند و به دور از چشم مشرکان با رسول خدا نماز می‌گزاردند.
- عمار بن یاسر
- سمیه (مادر عمار)
- بلال بن رباح
- ابودر غفاری
- نخستین مستضعفانی که به اسلام روی آوردند

دعوت عمومی و عکس‌العمل سران قریش

مراحل دعوت عمومی حضرت رسول خدا (ص):

- «آن چه را دستور داری آشکار کن و از مشرکان روی بگردان» ← سورة حجر، آیه ۹۴ پیامون دعوت عمومی است.
- سران قریش دعوت حضرت محمد (ص) را نپذیرفتند و اعلام کردند که ← ما از این، آداب و سنت‌های پدران و اجداد خویش، پیروی می‌کنیم.

مراحل مخالفت سران قریش با اسلام

- در ظاهر چنین به نظر می‌رسد که احساسات دینی و اعتقاد راسخ سران مشرک به بت‌ها، علت اصلی مخالفت و دشمنی آنان با اسلام بوده است.
- اما با بررسی دقیق شواهد و مدارک متوجه می‌شویم که علل و عوامل مهم دیگری در این موضوع دخالت داشته است. برخی از آیات قرآن بیانگر آن است که مشرکان مکه از آن بیم داشتند که در صورت پیروی از اسلام، موقعیت تجاری و سیاسی شهر مکه متزلزل شود و بازرگانان قریش از سود هنگفتی که از تجارت با سرزمین‌های دور و نزدیک کسب می‌کردند، محروم می‌مانند.
- نقش رقبتهای قبیله‌ای و حسادت طایفه‌ای را نیز نمی‌توان در دشمنی با رسول خدا در مکه نادیده گرفت. برخی از طایفه‌های قریش، مخصوصاً بنی‌امیه، به خاطر این‌که فردی از طایفه بنی‌هاشم به پیامبری رسیده، سخت حسادت می‌کردند.

دلایل اصلی مخالفت و دشمنی سران قریش با اسلام

- دشمنی و درگیری مشرکان با اشخاصی مانند پیامبر و دیگر مسلمانانی که متعلق به طایفه و قبیله نیرومندی بودند، چندان آسان نبود. **دلیل** ممکن بود تعصبات طایفه‌ای و قبیله‌ای را برانگیزد و باعث ایجاد جنگ و خونریزی شود.
- ابتدا تصمیم گرفتند که هر طایفه، از مسلمان شدن اعضای خود جلوگیری نماید و با افرادی از طایفه خود که تصمیمات سران مشرکان در اسلام آورده بودند، برخورد کنند.
- مشرکان همچین ابوطالب، رئیس طایفه بنی‌هاشم را در تنگنا قرار دادند که برادرزاده خود را وادار به دست کشیدن از عقایدش نماید و یا او را به آنان بسپارد.
- ابوطالب ← نه تنها از حمایت پیامبر دست نکشید، بلکه طایفه بنی‌هاشم را به حمایت از آن حضرت فراخواند. تمام بنی‌هاشم اهم از مسلمان و غیرمسلمان درخواست ابوطالب را اجابت کردند و تنها ابولهب از این کار سر باز زد و به دشمنی با رسول خدا برخاست.

تجزیه

- علت مهاجرت ← آزار و اذیت مسلمانان مستضعف و بی‌پناه که پشتیبانی قبیله و طایفه‌ای نداشتند.
- مهاجران ← عمار، یاسر، سمیه، بلال حبشی و... که جزء گروه مستضعفان مکه به شمار می‌رفتند.
- رهبر مهاجران ← به دستور رسول خدا این گروه از مسلمانان به رهبری جعفر بن ابی‌طالب در سال پنجم بعثت به حبشه مهاجرت کردند.
- پادشاه حبشه ← نجاشی که پیرو دین مسیحیت بود.

تحریم و محاصره اجتماعی و اقتصادی بنی‌هاشم

فصلنامه (تکالیف مفروضه) از بعثت تا رحلت

در اندیشه پانگهی جدید برای اسلام

- مدتی پس از پایان یافتن تحریم اقتصادی و اجتماعی مسلمانان در سال دهم بعثت، حضرت خدیجه (ع) و حضرت ابوطالب، دو حامی بزرگ حضرت محمد (ص)، به فاصله کوتاهی از دنیا رفتند.
- با رحلت ابوطالب ← جارت و آزار بران قریش نسبت به رسول خدا بیشتر شد. آن حضرت، خود اشاره کرده است: «قریشان مرا آزار نتوانستند کرد تا ابوطالب بمرد.»
- با تشدید آزار مشرکان، گسترش دعوت اسلامی در مکه با موانع اساسی روبه‌رو شد. در چنین شرایطی بود که اندیشه هجرت از مکه به دهن پیامبر و مسلمانان راه یافت.
- با توجه به شرایط سخت مکه، رسول خدا در جستجوی یافتن مردمانی که آمادگی بیشتری برای پذیرش اسلام داشته باشند، راهی طائف شد.
- طائف ← شهری ثروتمند در نزدیکی مکه بود و بزرگان و اشراف آن‌جا، روابط اقتصادی گسترده‌ای با سران قریش داشتند. اهالی طائف نه تنها از پیامبر استقبال نکردند، بلکه با بی‌احترامی و اهانت، آن حضرت، را از شهرشان راندند و ایشان ناگزیر شد با حمایت‌خواهی (از رسم‌های عرب در عصر جاهلی بود که بر اساس آن، فرد یا قبیله‌ای ضعیف در پناه و حمایت فرد یا قبیله قوی قرار می‌گرفت) از یکی از اشراف مکه (مطعم‌بن عدی) به آن شهر بازگردد.
- پس از ماجرای طائف، رسول خدا، به تبلیغ اسلام در میان اقربا و قبیله‌ی یثرب پرداخت که برای مراسم حج و یا انجام کار دیگری به مکه سفر می‌کردند. سرانجام در جریان مراسم حج، تعدادی از مردم یثرب (مدینه) دعوت پیامبر را پذیرفته و زمینه‌ساز هجرت تاریخی ایشان شدند.

تعاریف و اصطلاحات و اسامی خاص

- ۱- عام‌الفیل ← تولد حضرت رسول (ص) در هفدهم یا دوازدهم ربیع‌الاول عام‌الفیل است. (عام‌الفیل به معنی سال فیل است.)
- ۲- عبدالله و آمنه ← پدر و مادر حضرت رسول (ص) می‌باشند.
- ۳- بعثت ← حضرت رسول در چهل سالگی به بعثت رسید.
- ۴- قحطانی ← قحطانیان یا قبایل عرب جنوبی «بمنی‌ها» به قحطان، نوادهٔ سام، پسر حضرت نوح مشوب هستند.
- ۵- عدنانی ← عدنانیان یا قبایل عرب شمالی، به عدنان، نوادهٔ حضرت اسماعیل فرزند ابراهیم خلیل مشوبند.
- ۶- حسب ← به معنای فقر و شرف اجزای است.
- ۷- قبیله ← یک واحد اجتماعی و سیاسی مستقل به حساب می‌آید و شامل تمام افرادی می‌شد که دارای نژاد مشترک بودند و با یکدیگر پیوند خویشی داشتند.
- ۸- عصبیت ← وابستگی شدید اعراب به قبیله خود، موجب به‌وجود آمدن تعصب یا عصبیت قبیله‌ای شده بود.
- ۹- قریش ← از قبایل مهم شهر مکه بود. حضرت رسول (ص) از این قبیله بود.
- ۱۰- خنفا ← اعرابی بودند که به پیروی از حضرت ابراهیم، از پرستش بت‌ها امتناع می‌کردند و از گوشت قربانی‌ها نمی‌خوردند.
- ۱۱- نجران ← مسیحیان شیعه جزیرهٔ عربستان بیشتر در نجران ساکن بودند.
- ۱۲- جاهلیت ← دوران پیش از اسلام سرزمین عربستان، به عصر جاهلیت معروف شده است.
- ۱۳- غار حرا ← حضرت رسول (ص) پیش از بعثت، اوقاتی از سال، به ویژه ماه رمضان را در غار حرا بر بلندی کوهی در نزدیکی مکه عبادت و راز و نیاز می‌کرد.
- ۱۴- سورهٔ علق ← با نزول نخستین آیات سورهٔ علق، پیام الهی به حضرت رسول (ص) رسید.
- ۱۵- زید بن حارث ← فرزندخواندهٔ رسول خدا بود و جزء اولین کسانی بود که به آن حضرت ایمان آورد.
- ۱۶- ابوطالب ← عموی پیامبر (ص) است که هیچ‌گاه دست از حمایت آن حضرت برنداشت.
- ۱۷- ابولهب ← عموی پیامبر است، او به دشمنی با رسول خدا برخاست.
- ۱۸- شعب ابوطالب ← بنی‌هاشم برای کاهش آثار محرم و محاصرهٔ اقتصادی و اجتماعی قریش به شعب این‌طالب در اطراف مکه پناه بردند.
- ۱۹- طائف ← شهری ثروتمند در نزدیکی مکه بود و بزرگان و اشراف آن‌جا، روابط اقتصادی گسترده‌ای با سران قریش داشتند. مردم طائف نه تنها از پیامبر استقبال نکردند، بلکه به او بی‌احترامی نیز کردند.
- ۲۰- یثرب ← شهر مدینه فعلی است، حضرت رسول از مکه به مدینه یا یثرب هجرت کرد.
- ۲۱- عبدالمطلب ← جد حضرت رسول (ص) می‌باشد که پس از فوت عبدالله و آمنه سرپرستی حضرت رسول را بر عهده گرفت.

سؤالات کتاب درسی

۱. تأثیر عوامل جغرافیایی و اقلیمی را بر وضعیت اقتصادی و مشاغل ساکنان شبه جزیره عربستان به هنگام ظهور اسلام توضیح دهید. وضعیت اقتصادی شبه جزیره عربستان به شدت متأثر از موقعیت جغرافیایی و شرایط طبیعی و اقلیمی آن بود. بخش عمده این شبه جزیره را صحراهای گرم و خشک تشکیل می‌دهند و قبایلی که در این بخش پراکنده بودند، اغلب از طریق پرورش معدودی بز و شتر و راهزنی زندگی خود را تأمین می‌کردند. در برخی از مناطق آن مانند یثرب، یمن و طائف کشاورزی وجود داشت. تجارت وضع بهتری داشت و دادوستد با سرزمین‌های مجاور عربستان از اهمیت فراوانی برخوردار بود. مکه که بر سر راه یمن به شام قرار داشت، مرکز اصلی بازرگانی به شمار می‌رفت و سران قریش از طریق تجارت با شام و دیگر سرزمین‌های اطراف شبه جزیره عربستان، سود سرشاری کسب می‌کردند.

۲. مفهوم جاهلیت را شرح دهید و سه مورد از مصادیق فرهنگ و اخلاق جاهلی اعراب در دوران پیش از اسلام را ذکر کنید.

وضعیت اجتماعی و فرهنگی مردمانی که حضرت محمد (ص) در میان آنان میبوت شدند، دارای ویژگی شاخصی بود که قرآن از آن با صفت «جاهلی» یاد کرده است. جاهلی و جاهلیت در این جا مترادف با نادانی و فقدان علم و معرفت نیست، بلکه دلالت بر فرهنگ و اخلاق خشن، گستاخ و کینه‌جویی دارد. از جمله شاخص‌ترین ارزش‌های حاکم بر نظام قبیله‌ای، افتخار به حسب و نسب، احترام به روابط خوینی و خویشاوندی، اطاعت بی‌چون و چرا از رئیس یا شیخ قبیله و پشیمانی بی‌قید و شرط از افراد قبیله در هر شرایطی را می‌توان ذکر کرد.

۳. چرا سران قریش در مکه با اسلام و پیامبر به دشمنی و مخالفت پرداختند؟

در ظاهر چنین به نظر می‌رسد که احساسات دینی و اعتقاد راسخ سران مشرک به بت‌ها، علت اصلی مخالفت و دشمنی آنان با اسلام بوده است، اما با بررسی دقیق‌تر خواهد و مدارک متوجه می‌شویم که علل و عوامل مهم‌تر دیگری در این موضوع دخالت داشته است. برخی آیات قرآن بیانگر آن است که مشرکان مکه از آن بیم داشتند که در صورت پیروی از اسلام، موقعیت تجاری و سیاسی مکه منزول شود و بازرگانان قریش از سود هنگفتی که از تجارت با سرزمین‌های دور و نزدیک کسب می‌کردند، محروم بمانند. علاوه بر آن، نقش رقبای قبیله‌ای و حسادت ظایفه‌ای را نیز نمی‌توان در دشمنی با رسول خدا در مکه نادیده گرفت. برخی از ظایفه‌های قریش، خصوصاً بنی‌امیه، به خاطر این‌که فردی از طایفه بنی‌هاشم به پیامبری رسید، سخت حسادت می‌کردند.

۴. اندیشه خروج از مکه چرا و چگونه به ذهن پیامبر و مسلمانان راه یافت؟ نمونه‌هایی دیگر از هجرت‌های مهم در تاریخ اسلام را بیان کنید.

در سال دهم بعثت، حضرت خدیجه (ع) و حضرت ابوطالب، دو حاصی بزرگ حضرت محمد (ص) به فاصله کوتاهی از دنیا رفتند و اندوه سنگینی بر دل پیامبر و یارانش نشست. با رحلت ابوطالب، حسرت و آزار سران قریش نسبت به رسول خدا بیشتر شد. با تشدید آزار مشرکان، گسترش دعوت اسلامی در مکه با موانع اساسی روبه‌رو شد. در چنین شرایطی بود که اندیشه هجرت از مکه به ذهن پیامبر و مسلمانان راه یافت. از این رو، رسول خدا در جست‌وجوی یافتن مردمانی که آمادگی بیشتری برای پذیرش اسلام داشته باشند، راهی سرزمین‌های دیگر شد.

هجرت مسلمانان به حبشه، هجرت رسول خدا (ص) به طائف، هجرت مسلمانان به مدینه

۵. مآخذی را که در این درس به آن‌ها استناد شده، استخراج و در دو دسته منابع و مطالعات (تحقیقات) طبقه‌بندی نمایید.

منابع ← قرآن کریم، کتوش‌های باستان‌شناسی، نسب‌نامه‌ها، نهج‌البلاغه

مطالعات ← مطالعات مورخان، کتاب پیامبر رحمت، کتاب اسد الغابة فی معرفة الصحابه، سیره رسول الله

پرسش‌های تشریحی

سؤالات جای خالی (جاهای خالی را با عبارات مناسب کامل کنید.)

۱. در هفدهم یا به روایت دیگر، در _____ ربیع‌الاول _____، در مکه نوزادی در خاندان بنی‌هاشم از قبیله _____ زاده شد که او را محمد (ستوده) نام نهادند.

۲. حضرت رسول (ص) پیش از ولادت، پدر خود _____ و در شش سالگی مادر خود، _____ را از دست داد.

۳. حضرت محمد (ص) در _____ سالگی به پیامبری مبعوث و پیام‌آور دین اسلام شد.

۴. شبه جزیره پنهان عربستان با آب‌وهوایی _____ در جنوب و جنوب غربی _____ قرار دارد.

۵. قبیله یک واحد _____ و _____ مستقل به حساب می‌آمد و شامل تمامی افرادی می‌شد که دارای _____ مشترک بودند و با یکدیگر پیوند _____ داشتند.

۶. وابستگی شدید اعراب به قبیله خود، موجب به‌وجود آمدن _____ یا _____ قبیله‌ای شده بود.

۷. قبیله قریش به سبب در اختیار داشتن اداره _____ و تجارت با سرزمین‌های دور و نزدیک، قدرت و نفوذ _____ قابل توجهی در میان قبایل دیگر داشت.

۸. وضعیت اقتصادی شبه جزیره عربستان به شدت متأثر از موقعیت _____، شرایط _____ و _____ آن بود.
۹. مکه که بر سر راه _____ به _____ قرار داشت، مرکز اصلی بازرگانی به شمار می‌رفت.
۱۰. ساکنان شبه جزیره عربستان اگر چه در مجاورت کشورهای بزرگ و متمدن _____ و _____ قرار گرفته بودند و با آن‌ها روابط تجاری داشتند، اما از نظر فرهنگی و تمدنی با جوامع متمدن دنیای آن روز قابل مقایسه نبودند.
۱۱. در کنار بت پرستان، تعدادی از اعراب بودند که به پیروی از حضرت _____، از پرستش بت‌ها امتناع می‌کردند و از گوشت قربانی آن‌ها نمی‌خوردند. اینان به _____ معروف شدند.
۱۲. با نزول نخستین آیات سوره _____، پیام الهی به حضرت محمد (ص) رسید.
۱۳. سران مشرک که در ابتدای دعوت اسلامی، مخالفت و دشمنی شدیدی با رسول خدا ابراز نمی‌داشتند؛ با گسترش دعوت و گرایش _____ و _____ به اسلام، در صدد برآمدند که با پیامبر و مسلمانان مقابله کنند.

سوالات درست یا نادرست (درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید.)

۱۴. مطالعات مورخان و کاوش‌های باستان‌شناسان در سده‌های ۱۹ و ۲۰ م. نشان داده که پیش از میلاد حضرت عیسی (ع) فرهنگ و تمدن مهمی در سرزمین یثرب، واقع در جنوب شبه جزیره عربستان وجود داشته است.
۱۵. اعراب قحطانی در جنوب و اعراب عدناتی در شمال شبه جزیره عربستان ساکن بودند.
۱۶. از جمله شاخص‌ترین ارزش‌های حاکم بر نظام قبیله‌ای، افتخار به حسب و نسب، احترام به روابط خوئی و خویشاوندی بود.
۱۷. در دوران پیش از اسلام، قبیله‌های عرب شبه جزیره عربستان به صورت پراکنده و جدا از هم می‌زیستند و حکومت فراگیر و متمرکزی در مکه به وجود آورده بودند.
۱۸. یثرب، یمن و طائف کشاورزی خوبی داشتند و تجارت در این مناطق وضع بهتری داشت.
۱۹. برجسته‌ترین دستاورد فرهنگی اعراب در دوران جاهلیت شعر و شاعری بود.
۲۰. در ۲۷ رجب یا به روایتی دیگر در رمضان سالی که آن حضرت به چهل سالگی رسیده بود، در حال عبادت و تأمل و تفکر در غار حرا، فرشته وحی بر او فرود آمد.
۲۱. حضرت خدیجه، ابوطالب، علی (ع) و عبدالمطلب از اولین کسانی بودند که به اسلام گرویدند.
۲۲. دشمنی و درگیری مشرکان با اشخاصی مانند پیامبر و دیگر مسلمانانی که متعلق به طایفه و قبیله نیرومندی بودند، چندان آسان نبود.
۲۳. تمام بنی‌هاشم اعم از مسلمان و غیرمسلمان درخواست ابوطالب را اجابت کردند و تنها ابولهب از این کار سر باز زد و به دشمنی با رسول خدا برخاست.
۲۴. پس از آن‌که سران قریش در جلب رضایت ابوطالب برای دست برداشتن از حمایت رسول خدا ناکام ماندند، تصمیم گرفتند که حضرت رسول (ص) را به قتل برسانند.
۲۵. بنی‌هاشم برای کاهش آثار محرب تحریم و محاصره اجتماعی و اقتصادی به حبشه مهاجرت کردند.

برقراری ارتباط (جملات سمت راست را به اصطلاحات سمت چپ ارتباط دهید) «یک یا چند مورد اضافی است.»

۳۶

(۱) شبه جزیره عربستان مسکن دیرینه این قوم می‌باشد.	(ا) یثرب
(۲) از شاخص‌ترین ارزش‌های حاکم بر نظام قبیله‌ای است.	(ب) عصیبت
(۳) در نظام اجتماعی عربستان پیش از اسلام، از مقام و منزلت پائینی برخوردار بودند.	(پ) ابوبکر بن ابی‌قحافه
(۴) این شهر مرکز اصلی بازرگانی به شمار می‌رفت.	(ت) دهم
(۵) برخی از یهودیان، ساکن این شهر بودند.	(ث) اعراب
(۶) پیامبر اکرم چند سال پس از بعثت، به فرمان خدا دعوت خود را آشکار کرد.	(ج) مکه
(۷) در این سال حضرت خدیجه و ابوطالب از دنیا رفتند.	(چ) سه سال
	(ح) زنان
	(خ) چهار سال
	(د) عمر بن خطاب
	(ذ) طائف

سؤالات تشریحی (به سؤالات زیر جواب دهید).

۲۷. حضرت محمد (ص) در چه سالی، ماهی، کجا و در کدام قبیله و طایفه متولد شد؟
۲۸. نام پدر و مادر حضرت رسول را بیان کنید و پس از قوت آن‌ها سرپرستی حضرت رسول (ص) را چه کسانی بر عهده گرفتند؟
۲۹. موقعیت جغرافیایی و آب‌وهوایی شبه جزیره عربستان را توضیح دهید و این منطقه از دیرباز مسکن کدام قوم بوده است؟
۳۰. با توجه به مطالعات مورخان و کاوش‌های باستان‌شناسان در سده‌های ۱۹ و ۲۰ میلادی، شرایط فرهنگی و تمدنی شبه جزیره عربستان پیش از میلاد مسیح چگونه بوده است؟
۳۱. شرایط اجتماعی شبه جزیره عربستان در آستانه ظهور اسلام چگونه بود؟
۳۲. قبیله را تعریف کنید.
۳۳. شاخص‌ترین ارزش‌های حاکم بر نظام قبیله‌ای را نام ببرید.
۳۴. علت شکل‌گیری تعصب یا عصبیت قبیله‌ای در بین اعراب چه بود؟
۳۵. مهم‌ترین خصلت‌های اخلاقی ساکنان عربستان در دوران پیش از اسلام را بنویسید.
۳۶. مفهوم انسان شجاع در نزد ساکنان عربستان در دوران پیش از اسلام چه بود؟
۳۷. در رابطه با مقام و منزلت زن در شبه جزیره عربستان پیش از اسلام توضیح دهید.
۳۸. قرآن در رابطه با موقعیت حقارت‌آمیز زن در میان اعراب جاهلی چه اشاره‌ای دارد؟
۳۹. چرا در شبه جزیره عربستان حکومت فراگیر و قدرتمند وجود نداشت؟
۴۰. به چه دلایلی قریش در شبه جزیره عربستان قدرت و نفوذ سیاسی قابل توجهی داشت؟
۴۱. چرا قدرت و نفوذ قریش را نمی‌توان به منزله حکومتی پایدار شمرد؟
۴۲. موقعیت علم و دانش در شبه جزیره عربستان پیش از اسلام چگونه بود؟
۴۳. در رابطه با اعتقادات دینی در شبه جزیره عربستان توضیح دهید.
۴۴. علت اهمیت «الله» در شبه جزیره عربستان چه بود؟
۴۵. بت‌پرستان شبه جزیره عربستان نسبت به دنیای پس از مرگ چه اعتقادی داشتند؟
۴۶. سنت حج در شبه جزیره عربستان یادگار که بود و بت‌پرستان چه تغییری در این سنت الهی ایجاد کرده بودند؟
۴۷. حنفاء چه کسانی بودند؟
۴۸. منظور قرآن از صفت جاهلی چیست؟
۴۹. در رابطه با عبادت و نیایش حضرت محمد (ص) پیش از بعثت توضیح دهید.
۵۰. مهم‌ترین خصلت‌های حضرت محمد (ص) پیش از بعثت را بیان کنید.
۵۱. آغاز رسالت و پیامبری حضرت محمد (ص) چگونه بود؟
۵۲. حضرت محمد (ص) در ابتدا دعوت خود را چگونه آغاز کرد و نخستین ایمان‌آوردگان چه کسانی بودند؟
۵۳. ابتدا کدام قشرها به حضرت محمد (ص) ایمان آوردند؟
۵۴. دعوت عمومی حضرت محمد (ص) چگونه شکل گرفت و عکس‌العمل قریش به این دعوت چه بود؟
۵۵. عکس‌العمل سران قریش نسبت به دعوت اسلامی چه بود؟
۵۶. چرا دشمنی و درگیری مشرکان با اشخاصی مانند پیامبر و دیگر مسلمانانی که متعلق به طایفه و قبیله نیرومند بودند، چندان آسان نبود؟ سران مشرکان برای حل این مشکل چه تصمیمی گرفتند؟
۵۷. درخواست مشرکان از ابوطالب چه بود و ایشان چه تصمیمی گرفت؟
۵۸. چرا سران قریش تصمیم به تحریم و محاصره اجتماعی و اقتصادی بنی‌هاشم گرفتند؟
۵۹. بنی‌هاشم برای گاهش آثار مخرب معاهده تحریم و محاصره اجتماعی و اقتصادی خود چه کردند؟
۶۰. مهم‌ترین وقایع سال دهم بعثت چه بود و این وقایع چه تأثیری بر دشمنی قریش با حضرت رسول داشت؟
۶۱. چرا اندیشه هجرت از مکه به دهن پیامبر و مسلمانان راه یافت؟
۶۲. چرا حضرت رسول (ص) راهی طائف شد و رفتار مردم طائف با پیامبر چگونه بود؟
۶۳. پس از شکست سفر تبلیغی حضرت رسول به طائف، سیاست تبلیغی آن حضرت چه تغییری کرد؟

پاسخ پرسش‌های تشریحی

- ۳۱- در استائة ظهور اسلام، ساکنان شبه جزیره عربستان را قبیله‌ها و طایفه‌های گوناگون عرب تشکیل می‌دادند و هر یک از آن‌ها بر پایه نسب‌نامه‌هایی که سینه به سینه منتقل شده بود، خود را به یکی از دو دسته قحطانی (جنوبی) و عدنانی (شمال) منسوب می‌کردند. در آن زمان، زندگی چادرنشینی و نظام قبیله‌ای در سراسر این سرزمین، حتی در شهرهای مکه، طائف و یثرب رواج داشت.
- ۳۲- قبیله، یک واحد اجتماعی و سیاسی مستقل به حساب می‌آمد و شامل تمامی افرادی می‌شد که دارای نیای مشترک بودند و با یکدیگر پیوند خوینی داشتند.
- ۳۳- امتیاز به حسب و نسب، احترام به روابط خوینی و خویشاوندی، اطاعت بی چون و چرا از رئیس یا شیخ قبیله و پشتیبانی بی قید و شرط از افراد قبیله در هر شرایطی.
- ۳۴- وابستگی شدید اعراب به قبیله خود، موجب به‌وجود آمدن تعصب یا عنصیت قبیله‌ای شده بود، تعصب قبیله‌ای، نقش زیادی در بروز جنگ و خون‌ریزی‌های بی‌دری در شبه جزیره عربستان داشت.
- ۳۵- مهمان‌نوازی، شجاعت، سخاوت، شروت و استقامت در برابر سختی‌های زندگی، البته این خصیلت‌ها در چارچوب ارزش‌ها و سنت‌های زندگی قبیله‌ای مفهوم خاص خود را داشت.
- ۳۶- شجاع به کسی گفته می‌شد که در منازعات فردی و قبیله‌ای با جرأت و جسارت تمام بجنگد و نهایت بی‌رحمی را از خود نشان دهد.
- ۳۷- در نظام اجتماعی عربستان پیش از اسلام، زن از مقام و منزلت پایینی برخوردار بود. در جامعه‌ای که ارزش به قوت بازو و نیروی جنگاوری بود، بسیاری از پدران و خانواده‌ها آرزو داشتند که فرزندان پسر باشد تا بتوانند از راه جنگ و راهزنی، غنیمت به جنگ آورند. علاوه بر آن، با قرزند پسر، نام و عزت و شرافت قبیله حفظ می‌شد. به همین دلیل مردان قبیله فقط به پدران خود افتخار می‌کردند، نه مادران.
- ۳۸- قرآن به موقعیت حقارت‌آمیز زن در میان اعراب جاهلی اشاره فرموده و آنان را به سبب داشتن چنین عقیده و اخلاقی ننگوش کرده است.
- ۳۹- در دوران پیش از اسلام، قبیله‌های عرب شبه جزیره عربستان به‌صورت پراکنده و جدا از هم می‌زیستند و حکومت فراگیر و قدرتمندی در آن شبه جزیره وجود نداشت.
- ۴۰- قبیله قریش به سبب در اختیار داشتن اداره کعبه و تجارت با سرزمین‌های دور و نزدیک، قدرت و نفوذ سیاسی قابل توجهی در میان قبیله‌ها دیگر داشت.
- ۴۱- زیرا قدرت قریش متکی به تشکیلات سیاسی، اداری و نظامی منظم و منسجمی نبود و ثبات لازم را نداشت.
- ۴۲- مردم عرب در دوران پیش از اسلام به علم و دانش توجه چندانی نداشتند و در سراسر عربستان از مراکز علمی خبری نبود، حتی تعداد باسوادان مهم‌ترین شهر آن دیار یعنی مکه از تعداد انگشتان دست فراتر نمی‌رفت.

- ۱- دوازدهم - عام‌الفیل - قریش
- ۲- عبدالله - امه
- ۳- خیبر
- ۴- گرم و خشک - فلات ایران
- ۵- اجتماعی - سیاسی - نیای - خوینی
- ۶- تعصب - عنصیت
- ۷- کعبه - سیاسی
- ۸- جغرافیایی - طبیعی - اقلیمی
- ۹- یمن - شام
- ۱۰- ایران - روم
- ۱۱- ابراهیم - حنفا
- ۱۲- علق
- ۱۳- جوانان - مستضعفان
- ۱۴- نادرست؛ این منابع نشان داد که فرهنگ و تمدن در سرزمین یمن وجود داشته است.
- ۱۵- درست
- ۱۶- درست
- ۱۷- نادرست؛ اعراب در این دوره فاقد حکومت فراگیر و قدرتمندی در شبه جزیره عربستان بودند.
- ۱۸- درست
- ۱۹- درست
- ۲۰- درست
- ۲۱- نادرست؛ حضرت خدیجه، حضرت علی (ع) و زیدبن حارثه اولین ایمان‌آوردگانند.
- ۲۲- درست
- ۲۳- درست
- ۲۴- نادرست؛ تصمیم گرفتند بنی‌هاشم را تحت محاصره اجتماعی و اقتصادی قرار دهند.
- ۲۵- نادرست؛ بنی‌هاشم برای کاهش آثار مخرب این معاهده به شعب لیبی‌طلب در اطراف مکه پناه بردند.
- ۲۶- ۱) ث ۲) ب ۳) ح ۴) ج ۵) ۱۵ ۶) ج ۷) ت
- ۲۷- در هفدهم یا به روایت دیگر، در دوازدهم ربیع‌الاول عام‌الفیل، در مکه نوزادی در خاندان بنی‌هاشم از قبیله قریش زاده شد که او را محمد (ستوده) نام نهادند.
- ۲۸- حضرت رسول (ص) پیش از ولادت، پندر خود عبدالله و در شش سالگی مادر خود، آمنه را از دست داد و نخست تحت سرپرستی جدش عبدالمنظف و سپس عموش ابوطالب قرار گرفت.
- ۲۹- شبه جزیره پیناور عربستان، با آب و هوایی گرم و خشک، در جنوب و جنوب غربی فلات ایران قرار دارد. این شبه جزیره، مسکن دیرینه عربیها بوده است.
- ۳۰- این مطالعات و کاوش‌ها نشان می‌دهد که پیش از میلاد حضرت عیسی (ع)، فرهنگ و تمدن مهمی در سرزمین یمن، واقع در جنوب شبه جزیره عربستان وجود داشته است. پس از آن‌که این تمدن باستانی دچار انحطاط و زوال شد، عده زیادی از ساکنان آن سرزمین به دیگر نواحی آن شبه جزیره مهاجرت کردند.

۴۳- هم‌زمان با ظهور اسلام، بیشتر ساکنان شبه جزیره عربستان به ویژه اهالی شهر مکه بت‌پرست بودند. آنان بت‌های سنگی و چوبی متعددی را می‌پرستیدند و قربانی‌ها و نذرهای فراوانی را تبار آن‌ها می‌کردند. در آن زمان، خانه کعبه مانند بیشتر عبادتگاه‌های این شبه جزیره، به محل نگهداری و نیایش بت‌های گوناگون تبدیل شده بود.

۴۴- هنوز نشانه‌هایی از دین ابراهیمی نزد ساکنان شبه جزیره عربستان وجود داشت و برخی از عرب‌ها از جمله مردم شهر مکه «الله» را افریننده جهان می‌دانستند.

۴۵- از مشخصات این بت‌پرستی، بی‌اعتقادی به جهان پس از مرگ بود. آیات متعددی در قرآن مجید هست که دلالت بر این موضوع دارد.

۴۶- بت‌پرستان سنت ابراهیمی حج را نیز به جا می‌آوردند، اما آن را با عقاید و آداب و رسوم شرک‌آلود آمیخته بودند.

۴۷- در کنار بت‌پرستان، معدودی از اعزب بودند که به پیروی از حضرت ابراهیم، از پرستی بت‌ها امتناع می‌کردند و از گوشت قربانی آن‌ها نمی‌خوردند، آن‌ها به حنفا، معروف شدند.

۴۸- به‌طور کلی، وضعیت اجتماعی و فرهنگی مردمانی که حضرت محمد (ص) در میان آنان مبعوث شد، دارای ویژگی‌های خاصی بود که قرآن از آن‌ها صفت «جاهلی» یاد کرده است. جاهلی و جاهلیت در این‌جا مترادف با نادانی و فقدان علم و معرفت نیست بلکه دلالت بر فرهنگ و اخلاق خشن، گستاخی و کینه‌جویی دارد که از خلق و خوی تند و سرکش اعضای آن جامعه سرچشمه می‌گرفت و تعصب قبیله‌ای و پیروی کورکورانه از اجداد قبیله در آن جامعه، جایگزین تفکر، منطق و بردباری شده بود.

۴۹- حضرت محمد (ص) پیش از بعثت، اوقاتی از سال، به ویژه ماه رمضان، را در غار حرا بر بلندی کوهی در نزدیکی مکه، به تنهایی می‌گذراند و به عبادت و راز و نیاز با خداوند می‌پرداخت.

۵۰- ایشان به داشتن صفات و خصلت‌هایی هم‌چون امانت‌داری، راستگویی، درستکاری، خردمندی، خوش‌رویی و خوش خلقی در میان مردم مکه معروف بود.

۵۱- در ۲۷ رجب یا به روایتی دیگر در رمضان سالی که آن حضرت به چهل سالگی رسیده بود، در حال عبادت و تأمل و تفکر در غار حرا، قرشسته وحی بر او فرود آمد و با نزول نخستین آیات سوره علق، پیام الهی را بدو رساند. نزول این آیات به منزله آغاز پیامبری و رسالت الهی حضرت محمد (ص) بود.

۵۲- پیامبر در آغاز به‌صورت محدود و تا حدودی پنهانی، افراد را به پرستش خدای یگانه و ایمان به روز رستاخیز دعوت می‌کرد. طبیعی است که آن حضرت دعوتش را از خانواده خویش آغاز کرده باشد. به همین دلیل، حضرت خدیجه (ع) و حضرت علی (ع) که در آن هنگام پیامبر سرپرستی او را بر عهده داشت و نیز زیدین جارته، فرزندخوانده حضرت رسول خدا، به عنوان نخستین ایمان‌آوردگان به نبوت آن حضرت و دین اسلام شناخته شده‌اند.

۵۳- به تدریج تعدادی از مردم مکه که بیشتر از قشرهای جوان، فقیر و مستضعف بودند، دعوت پیامبر را پذیرفتند. آنان به اطراف مکه می‌رفتند و به دور از چشم مشرکان با رسول خدا نماز می‌گزارند.

۵۴- پیامبر اکرم سه سال پس از بعثت، به فرمان خداوند دعوت خود را آشکار و عمومی کرد: «آن‌چه را دستور داری آشکار کن و از مشرکان روی بگردان» (حجر آیه ۹۴). ایشان نخست خویشاوندان و سپس عموم مردم را به قبول اسلام فراخواند. اما سران قریش دعوت حضرت محمد (ص) را نپذیرفتند و اعلام کردند که ما از این، آداب و سنت‌های پدران و اجداد خویش، پیروی می‌کنیم.

۵۵- سران مشرک که در ابتدای دعوت اسلامی، مخالفت و دشمنی شدیدی با رسول خدا لیاظ نمی‌داشتند، با گسترش دعوت و گرایش جوانان و مستضعفان به اسلام، درصدد برآمدند که با پیامبر و مسلمانان مقابله کنند.

۵۶- زیرا ممکن بود تعصبات طایفه‌ای و قبیله‌ای را برانگیزد و باعث ایجاد جنگ و خونریزی شود. از این رو، سران مشرک تصمیم گرفتند که هر طایفه از مسلمان شدن اعضای خود جلوگیری نماید و با افرادی از طایفه خود که اسلام آورده بودند، برخورد کند.

۵۷- مشرکان، ابوطالب، رئیس طایفه بنی‌هاشم را در تنگنا قرار دادند که برادرزاده خود را وادار به دست کشیدن از عقایدش نماید و با او را به آنان بسازد. ابوطالب نه تنها از حمایت پیامبر دست نکشید بلکه طایفه بنی‌هاشم را به حمایت از آن حضرت فراخواند. تمام بنی‌هاشم اهم از مسلمان و غیرمسلمان درخواست ابوطالب را اجابت کردند و تنها ابولهب از این کار سر‌باز زد و به دشمنی با رسول خدا برخاست.

۵۸- پس از آن‌که سران قریش در جلب رضایت ابوطالب برای دست برداشتن از حمایت رسول خدا ناکام ماندند، تصمیم گرفتند بنی‌هاشم را تحت محاصره اجتماعی و اقتصادی قرار دهند. هدف مشرکان مکه این بود که ابوطالب و طایفه او ناگزیر شوند و پیامبر را تنها بگذارند. از این رو، معاهده‌ای نوشتند که بر اساس آن هرگونه مرادۀ اجتماعی از قبیل ازدواج و ارتباط اقتصادی مانند خرید و فروش کالا با بنی‌هاشم ممنوع شد.

۵۹- بنی‌هاشم برای کاهش آثار مخرب این معاهده به شعب ایی طالب در اطراف مکه پناه برد. آنان حدود سه سال در آن جا ماندند و مشکلات و سختی‌های فراوانی را تحمل کردند.

۶۰- در سال دهم بعثت، حضرت خدیجه و حضرت ابوطالب، دو جامی بزرگ حضرت محمد (ص)، به فاصله گوناگونی از دنیا رفتند و اندوه سنگینی بر دل پیامبر و بارانش نشست. با رحلت ابوطالب، جسارت و آزار سران قریش نسبت به رسول خدا بیشتر شد. آن حضرت، خود اشاره کرده است که: «قریشیان مرا آزار نتوانستند کرد تا ابوطالب بمرد» با تشدید آزار مشرکان، گسترش دعوت اسلامی در مکه با موانع انسانی روبه‌رو شد.

۶۱- با فوت خدیجه و ابوطالب دشمنی و سختگیری قریش بیشتر شد و از طرف دیگر گسترش دعوت به اسلام در مکه با موانع انسانی روبه‌رو شد. از این رو، اندیشه هجرت شکل گرفت.

۶۲- رسول خدا در جست‌وجوی یافتن مردمانی که آمادگی بیشتری برای پذیرش اسلام داشته باشند، راهی طائف شد. طائف شهری تروتمند در نزدیکی مکه بود و بزرگان و اشراف آن‌جا، روابط اقتصادی گسترده‌ای با سران قریش داشتند. اهالی طائف نه تنها از پیامبر استقبال نکردند، بلکه با بی‌احترامی و اهانت، آن حضرت را از شهرشان راندند و ایشان ناگزیر شد یا حمایت‌خواهی از یکی از اشراف مکه به آن شهر بازگردد.

۶۳- پس از ماجرای طائف، رسول خدا به تبلیغ اسلام در میان افراد و قبایلی پرداخت که برای مراسم حج و یا انجام کار دیگری به مکه سفر می‌کردند. سرانجام در جریان مراسم حج، تعدادی از مردم یثرب (مدینه) دعوت پیامبر را پذیرفتند و زمینه‌ساز هجرت تاریخی ایشان شدند.

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

۶۴. کدام گزینه نشان‌دهنده تاریخ تولد حضرت محمد ﷺ می‌باشد؟
 (۱) هفدهم یا دوازدهم ربیع‌الاول عام‌الفیل
 (۲) هفدهم صفر عام‌الفیل
 (۳) هفدهم یا دوازدهم صفر عام‌الفیل
 (۴) دوازدهم رمضان عام‌الفیل
۶۵. اولین سرپرست حضرت رسول ﷺ پس از درگذشت والدین ایشان چه کسی بود؟
 (۱) هاشم عموی پیامبر
 (۲) حمزه عموی پیامبر
 (۳) عبدالمطلب
 (۴) ابوطالب
۶۶. کدام گزینه نشان‌دهنده این مطلب است که پیش از میلاد حضرت عیسی علیه السلام فرهنگ و تمدن مهمی در سرزمین یمن وجود داشته است؟
 (۱) مطالعات مورخان و کاوش‌های باستان‌شناسی در سده‌های ۱۹ و ۲۰
 (۲) اشعار باقی‌مانده از شاعران دوران جاهلیت
 (۳) آیات قرآن کریم و داستان‌های موجود در کتاب اتجیل
 (۴) سفرنامه‌های نوشته‌شده توسط اعراب
۶۷. در مورد سرزمین یمن، پیش از ظهور اسلام کدام گزینه درست است؟
 (۱) تنها منطقه عقب‌مانده عربستان تا قبل از ظهور اسلام بوده است.
 (۲) سرزمین یمن به دست پادشاهان روم اداره می‌شد و دارای تمدنی غنی بوده است.
 (۳) سرزمین یمن در جنوب شرقی شبه جزیره عربستان واقع است و دارای کشاورزی غنی بوده است.
 (۴) فرهنگ و تمدن مهمی در سرزمین یمن واقع در جنوب شبه جزیره عربستان وجود داشته است.
۶۸. نظام اجتماعی شبه جزیره عربستان تا قبل از ظهور اسلام چگونه بود؟
 (۱) پیش از ظهور اسلام در این منطقه دو دسته قحطانی در شمال و عدنانی در جنوب زندگی می‌کردند.
 (۲) در استانه ظهور اسلام، ساکنان شبه جزیره عربستان را قبیله‌ها و طایفه‌های گوناگون عرب تشکیل می‌دادند.
 (۳) زندگی ملوک‌طوایفی در سرزمین عربستان حاکم بود.
 (۴) حکومتی فراگیر و نظام کاستی در شبه جزیره عربستان حاکم بود.
۶۹. در رابطه با مفهوم قبیله کدام گزینه صحیح است؟
 (۱) یک واحد اقتصادی که بر اساس زندگی عشیره‌ای دور هم جمع شده بودند.
 (۲) یک واحد اجتماعی و سیاسی غیرمستقل به حساب می‌آمد و تمام افراد هم کیش را دربرمی‌گرفت.
 (۳) یک واحد اجتماعی و سیاسی مستقل به حساب می‌آمد و شامل تمام افرادی می‌شد که دارای نیای مشترک بودند.
 (۴) یک واحد سیاسی متشکل از طایفه‌ها و احزاب گوناگون با نیازهای مختلف که دارای منافع اقتصادی و سیاسی مشترک بودند.
۷۰. کدام گزینه از جمله شاخص‌ترین ارزش‌های حاکم بر نظام قبیله‌ای می‌باشد؟
 (۱) افتخار به حسب و نسب، احترام به روابط خویشاوندی و خویشاوندی
 (۲) افتخار به گذشتگان و اطاعت بی چون و چرا از شورای قبیله
 (۳) اعتقاد به بت بزرگ حیل و احترام به قبور درگذشتگان
 (۴) افتخار به حسب و نسب و احترام به قبور درگذشتگانی
۷۱. کدام مورد عامل شکل‌گیری تعصب و عنصیت است؟
 (۱) سیستم زندگی اجتماعی مشترک
 (۲) اعتقاد به بت بزرگ مشترک
 (۳) اشتراک در منافع اقتصادی
 (۴) وابستگی شدید اعراب به قبیله خود
۷۲. کدام مورد نقش زیادی در بروز جنگ و خونریزی‌های بی‌دری در شبه جزیره عربستان داشت؟
 (۱) منافع اقتصادی
 (۲) تعصب قبیله‌ای
 (۳) وجود چراگاه‌های مشترک
 (۴) تقسیم منابع آب
۷۳. کدام گزینه نشان‌دهنده خصلت‌های اخلاقی ساکنان عربستان در دوران پیش از اسلام است؟
 (۱) قانون‌مداری، حکومت‌گرا، سخاوت و عدالت
 (۲) مهمان‌نوازی، شجاعت، سخاوت، مروت و استقامت در برابر سختی‌ها
 (۳) مهمان‌نوازی، عدالت، شجاعت، مروت و قانون‌مداری
 (۴) عدالت، شجاعت، سخاوت، مروت و استقامت در برابر سختی‌ها
۷۴. در فرهنگ اعراب پیش از اسلام منظور از شجاع چه بود؟
 (۱) کسی که به راحتی از اموال و قدرت خود بگذرد.
 (۲) کسی که در منازعات فردی دارای گذشته ولی در منازعات قبیله‌ای بی‌رحم باشد.
 (۳) شجاع به کسی گفته می‌شد که در جنگ رشادت از خود نشان دهد ولی بی‌رحم نباشد.
 (۴) شجاع به کسی گفته می‌شد که در منازعات فردی و قبیله‌ای با جرأت و جسارت تمام بجنگد و نهایت بی‌رحمی را از خود نشان دهد.
۷۵. در رابطه با مقام زن در شبه جزیره عربستان پیش از اسلام، کدام گزینه صحیح است؟
 (۱) زنانی که فرزند پسر به دنیا می‌آوردند دارای مقام و منزلت بالایی بودند در غیر این صورت پایگاه اجتماعی نداشتند.
 (۲) زن از مقام و منزلت پایینی برخوردار بود، چون در جامعه عرب قوت یازو مهم بود.
 (۳) زن از مقام و منزلت بالاتری نسبت به مرد برخوردار بود.
 (۴) زن و مرد مقام و منزلت یکسانی داشتند.

۷۶. کدام گزینه نشان دهنده علت اهمیت فرزند پسر در نظام اجتماعی عربستان پیش از اسلام بود؟

- ۱) چون در آیین حنفاء پسر بزرگی و ویژه‌ای نسبت به دختر داشت.
- ۲) چون درایت و هوش پسر را بالاتر از هوش و درایت دختر می‌دانستند.
- ۳) در آیین بت‌پرستی، پدران و مادری که فرزند پسر داشتند در دنیای دیگر زندگی آسوده‌تری پیدا می‌کردند.
- ۴) بسیاری از پدران و خانواده‌ها آرزو داشتند که فرزندشان پسر باشد تا بتوانند از راه جنگ و راهزنی، قیمت به جنگ آورند.

۷۷. سیستم سیاسی و حکومتی اعراب پیش از اسلام چگونه بود؟

- ۱) حکومت فراقبیل و قدرتمندی در آن شبه جزیره وجود نداشت.
- ۲) حکومت فراقبیل تنها در مکه و آن هم به خاطر کعبه شکل گرفته بود.
- ۳) حکومت فراقبیل تنها در طائف و آن هم به خاطر تجارت شکل گرفته بود.
- ۴) حکومت فراقبیل تنها در یمن و آن هم به خاطر مجاورت با ایران شکل گرفته بود.

۷۸. چرا قریش از قدرت و نفوذ سیاسی بالایی برخوردار بود؟

- ۱) از قبيلة قریش بودن حضرت رسول (ص).
- ۲) داشتن منابع آب و مراتع فراوان در شبه جزیره.
- ۳) در دست داشتن اداره کعبه و برقراری روابط تجاری با سرزمین‌های دور و نزدیک.
- ۴) قرار داشتن در شاهراه ارتباطی شام و حجاز.

۷۹. چرا قدرت و نفوذ قریش را نمی‌توان به منزله حکومتی پایدار شمرد؟

- ۱) چون قریش مقبولیت لازم را نداشت.
- ۲) زیرا فاقد یک نیروی نظامی دائمی بود و از نظر شرایط اقتصادی نیز آسیب‌پذیر بود.
- ۳) چون جمعیت قریش نسبت به قبایلهای دیگر کم‌تر بود و شرایط اقتصادی خوبی نیز نداشت.
- ۴) زیرا متکی به تشکیلات سیاسی، اداری و نظامی منظم و منسجم نبود و ثبات لازم را نداشت.

۸۰. وضعیت اقتصادی عربستان متأثر از چه عواملی بود؟

- ۱) موقعیت جغرافیایی و شرایط طبیعی و اقلیمی
- ۲) موقعیت جغرافیایی، جمعیتی و مذهبی
- ۳) موقعیت تجاری، ارتباطی و فرهنگی
- ۴) موقعیت ارتباطی، فرهنگی و سیاسی

۸۱. در کدام مناطق شبه جزیره عربستان کشاورزی وجود داشت؟

- ۱) مکه، نجد و یثرب
- ۲) مکه، یثرب و طائف
- ۳) یثرب، یمن و طائف
- ۴) طائف، نجد و مکه

۸۲. مکه بر سر راه _____ به _____ قرار داشت و مرکز اصلی بازرگانی به شمار می‌رفت.

- ۱) یثرب - طائف
- ۲) طائف - یمن
- ۳) یمن - شام
- ۴) یثرب - شام

۸۳. در رابطه با شرایط علم و فرهنگ در شبه جزیره عربستان کدام گزینه نادرست است؟

- ۱) ساکنان شبه جزیره عربستان اگر چه در مجاورت کشورهای بزرگ روم و ایران قرار گرفته بودند ولی فرهنگ غنی‌ای نداشتند.
- ۲) مردم عرب در دوران پیش از اسلام به علم و دانش توجه چندانی نداشتند.
- ۳) در عربستان مراکز علمی بزرگی مثل یمن و طائف وجود داشت.
- ۴) مردم شبه جزیره عربستان از نظر تمدن فاقد دستاوردهای قابل توجهی بودند.

۸۴. برجسته‌ترین دستاورد فرهنگی اعراب در دوران جاهلیت چه بود؟

- ۱) داستان
- ۲) شعر
- ۳) معماری
- ۴) خط

۸۵. اعتقاد به الله از بقایای کدام آیین بود؟

- ۱) موسی (ع)
- ۲) عیسی (ع)
- ۳) ابراهیم (ع)
- ۴) اسحاق (ع)

۸۶. در رابطه با حنفاء کدام گزینه صحیح است؟

- ۱) پیروان حضرت ابراهیم (ع) بودند و از پرستش بت‌ها امتناع می‌کردند.
- ۲) پیروان حضرت رسول (ص) بودند که با ایشان به یثرب هجرت کردند.
- ۳) پیروان حضرت مسیح (ع) بودند که در تجران زندگی می‌کردند.
- ۴) پیروان حضرت ایللی (ع) بودند که در طائف ساکن بودند.

۸۷. قرآن اعراب پیش از اسلام را به چه صفتی یاد می‌کند؟

- ۱) مشرک
- ۲) مرتد
- ۳) سفاح
- ۴) جاهلی

۸۸. جاهلیت عرب دلالت بر کدام ویژگی‌های آن قوم داشت؟

- ۱) فرهنگ و اخلاق خشن، گستاخ و کینه‌جویی اعراب
- ۲) فقدان علم و نادانی اعراب
- ۳) شرایط محیطی، زندگی عشایری، شعر عرب
- ۴) تعصب قومی، شعر عرب، شرایط محیطی

۸۹. حضرت رسول در چه زمانی به پیامبری مبعوث شد؟

- (۱) ۲۷ رجب یا رمضان در چهل سالگی
 (۲) هفدهم ربیع‌الاول در چهل سالگی
 (۳) ۲۷ رجب یا رمضان در بیست و هفت سالگی
 (۴) هفدهم ربیع‌الاول در بیست و هفت سالگی

۹۰. کدام گزینه در رابطه با پیامبری حضرت رسول (ص) درست است؟

- (۱) در بیست و پنج سالگی در شعب ابی‌طالب، با نزول نخستین آیات سوره بقره
 (۲) در بیست و پنج سالگی، در غار حرا، با نزول نخستین آیات سوره توحید
 (۳) در چهل سالگی در غار حرا، با نزول نخستین آیات سوره توحید
 (۴) در چهل سالگی در غار حرا، با نزول نخستین آیات سوره علق

۹۱. کدام گزینه نشان‌دهنده اتفاقاتی است که تا قبل از بیست سالگی حضرت رسول (ص) شکل گرفته است؟

- (۱) نصب حجرالاسود - جنگ فجار - وفات عبدالمطلب
 (۲) وفات ابوطالب، پیمان حلف الفضول - جنگ فجار
 (۳) رفتن به سفر شام به همراه ابوطالب - شرکت در جنگ فجار - وفات عبدالمطلب
 (۴) نصب حجرالاسود - پیمان حلف الفضول - وفات ابوطالب

۹۲. اولین کسانی که به پیامبر (ص) ایمان آوردند؟

- (۱) خدیجه، علی (ع)، زیدین حارثه
 (۲) ابوطالب، خدیجه، علی (ع)
 (۳) عبدالمطلب، ابوطالب، علی (ع)
 (۴) خدیجه، علی (ع)، ابوبکر

۹۳. در ابتدا کدام طبقات مردم سکه دعوت پیامبر را پذیرفتند؟

- (۱) فقیران، بردگان و اسیران (۲) جوانان، ادیبان و جنگجویان (۳) جوانان، فقیران و مستضعفان (۴) عالمان دینی، باسوادان و فقیران
 ۹۴. پیامبر اکرم _____ سال پس از _____ به فرمان خداوند دعوت خود را آشکار کرد.

- (۱) سه - هجرت (۲) سه - بعثت (۳) پنج - هجرت (۴) پنج - بعثت

۹۵. کدام گزینه نشان‌دهنده عکس‌العمل اولیه قریش به دعوت اسلامی حضرت رسول (ص) می‌باشد؟

- (۱) تصمیم به قتل حضرت رسول (ص) گرفتند
 (۲) ابوطالب را وادار کردند تا پیامبر (ص) را از عفايش بازدارد.
 (۳) با پیامبر مذاکره کردند و درصدد برآمدند که با پیامبر (ص) و مسلمانان مطابقت کنند.
 (۴) مخالفت و دشمنی شدیدی با رسول خدا ابراز نمی‌داشتند.

۹۶. در ظاهر علت اصلی مخالفت مشرکان با حضرت رسول چه بود؟

- (۱) در خطر افتادن موقعیت کعبه
 (۲) ترس از ایجاد شکاف در اتحاد قبایلهای
 (۳) احساسات دینی و اعتقاد راسخ سران مشرک به بتها
 (۴) موقعیت تجاری و سیاسی مشرکان

۹۷. کدام گزینه از دلایل مخالفت مشرکان با اسلام نمی‌باشد؟

- (۱) احساسات دینی و اعتقاد راسخ سران مشرک به بتها
 (۲) ترس از به خطر افتادن موقعیت تجاری و سیاسی شهر مکه
 (۳) رقابت‌های قبایلهای و حسادت طایفه‌ای
 (۴) برهم خوردن اتحاد قبایلهای در مکه

۹۸. چرا دشمنی و درگیری مشرکان با اشخاصی مانند پیامبر و دیگر مسلمانانی که متعلق به طایفه و قبیله تیرومندی بودند، چندان آسان نبود؟

- (۱) زیرا مشرکان از نیروی معنوی حضرت رسول (ص) ترس داشتند.
 (۲) زیرا ممکن بود تعصبات طایفه‌ای و قبایلهای تحریک شود.
 (۳) زیرا مشرکان از خشم خدای حضرت رسول (ص) بیم داشتند.
 (۴) زیرا ممکن بود در جنگ با حضرت رسول (ص) شکست بخورند.

۹۹. زمانی که قریش از ابوطالب خواست تا جلوی تبلیغ حضرت رسول (ص) را بگیرد، ابوطالب چه اقدامی کرد؟

- (۱) دست از حمایت پیامبر برداشت.
 (۲) از پیامبر حمایت کرد و طایفه بنی‌هاشم را به حمایت از او طلبید.
 (۳) از مسلمانان بنی‌هاشم خواست از حضرت حمایت کنند.
 (۴) به حمایت از حضرت رسول (ص) برخاست.
 ۱۰۰. تمام بنی‌هاشم اعم از مسلمان و غیرمسلمان درخواست ابوطالب را اجابت کردند و تنها _____ از این کار سر باز زد و به دشمنی با رسول خدا برخاست.

- (۱) خالد بن ولید (۲) زیدین حارثه (۳) ابوسفیان (۴) ابولهب

۱۰۱. پس از آن که سران قریش در جلب رضایت ابوطالب برای عدم حمایت از رسول خدا ناکام ماندند، چه تصمیمی گرفتند؟

- (۱) تصمیم گرفتند حضرت رسول (ص) را زندانی کنند و مسلمانان دیگر را از مکه اخراج کنند.
 (۲) تصمیم گرفتند حضرت رسول (ص) و مسلمانان را از مکه اخراج کنند.
 (۳) تصمیم به قتل حضرت رسول در دارالندوه گرفتند.
 (۴) تصمیم گرفتند بنی‌هاشم را تحت محاصره اجتماعی و اقتصادی قرار دهند.

۱۰۲. بنی‌هاشم برای کاهش آثار محرب معاهده قریش چه تصمیمی گرفتند؟

- (۱) رفتن به شعب ابی‌طالب (۲) رفتن به یثرب (۳) رفتن به سقیفه بنی‌ساعده (۴) رفتن به دارالندوه

۱۰۳. کدام گزینه نشان دهنده وقایع بعثت تا هجرت می باشد؟

- (۱) محاصره اقتصادی مسلمانان - خلف الفضول - وفات ابوطالب
(۲) پیمان عقبه اول - محاصره اقتصادی - آغاز دعوت عمومی

۱۰۴. کدام مورد از اتفاقات سال دهم بعثت می باشد؟

- (۱) وفات ابوطالب و خدیجه
(۲) جنگ احزاب - شعب ابی طالب
(۳) جنگ فجار - وفات ابوطالب
(۴) دعوت عمومی - وفات خدیجه

۱۰۵. کدام عامل باعث شد تا مشرکان حسارت بیشتری برای آزار حضرت رسول (ص) پیدا کنند؟

- (۱) فوت ابوطالب
(۲) بیعت مردم یثرب
(۳) دعوت عمومی حضرت رسول
(۴) ایمان آوردن برخی از سران مشرک

۱۰۶. چه عاملی باعث شد تا اندیشه هجرت از مکه در ذهن حضرت رسول (ص) قوت بگیرد؟

- (۱) مسلمان شدن عده‌ای از مردم یثرب در پی پیمان عقبه اول
(۲) شکل‌گیری جنگ فجار و کشته شدن عده‌ای از مسلمانان
(۳) فوت خدیجه و ناپسندانی وضعیت اقتصادی مسلمانان
(۴) فوت ابوطالب و افزایش آزار سران قریش نسبت به رسول خدا

۱۰۷. عکس‌العمل مردم طائف نسبت به دعوت حضرت رسول (ص) چه بود؟

- (۱) با حضرت به نیکی رفتار کردند ولی از قبول آیین اسلام سر باز زدند.
(۲) نه تنها از پیامبر استقبال نکردند بلکه به ایشان بی‌احترامی و اهانت کردند.
(۳) از حضرت رسول خواستند با مسلمانان به شهر طائف هجرت کند.
(۴) عده زیادی از مردم طائف ایمان آوردند.

۱۰۸. چرا مردم طائف دعوت حضرت رسول (ص) را نپذیرفتند؟

- (۱) چون اسلام را خطر جدی برای اتحاد طائف می‌دانستند.
(۲) زیرا مردم طائف برای بت بزرگ خود عنایت احترام ویژه‌ای قائل بودند.
(۳) به خاطر جنگ و روابط خصمانه‌ای که با قریش و بنی‌هاشم داشتند.
(۴) چون بزرگان و اشراف طائف روابط اقتصادی گسترده‌ای با سران قریش داشتند.

۱۰۹. پس از شکست سفر تبلیغی حضرت رسول (ص) به طائف، ایشان برای تبلیغ دین خود چه تصمیمی اتخاذ کرد؟

- (۱) تبلیغ خود را فقط در ماه‌های حرام آن هم در خارج از مکه معطوف کرد.
(۲) همراه با عده‌ای از مسلمانان به حبشه مهاجرت کرد و در آن سرزمین به تبلیغ اسلام پرداخت.
(۳) رسول خدا به تبلیغ اسلام در میان افراد و قبایلی پرداخت که برای مراسم حج و یا انجام کار دیگر به مکه سفر می‌کردند.
(۴) با سران قریش وارد مذاکره شد و حاضر شد به قریش امتیازات ویژه‌ای دهد تا آنان اسلام آورند.

پاسخ پرسش‌های چهار گزینه‌ای

۱۰۰. ۱ ۲ ۳ ۴

۱۰۱. ۱ ۲ ۳ ۴

۱۰۲. ۱ ۲ ۳ ۴

۱۰۳. ۱ ۲ ۳ ۴

۱۰۴. ۱ ۲ ۳ ۴

۱۰۵. ۱ ۲ ۳ ۴

۱۰۶. ۱ ۲ ۳ ۴

۱۰۷. ۱ ۲ ۳ ۴

۱۰۸. ۱ ۲ ۳ ۴

۱۰۹. ۱ ۲ ۳ ۴

۸۸. ۱ ۲ ۳ ۴

۸۹. ۱ ۲ ۳ ۴

۹۰. ۱ ۲ ۳ ۴

۹۱. ۱ ۲ ۳ ۴

۹۲. ۱ ۲ ۳ ۴

۹۳. ۱ ۲ ۳ ۴

۹۴. ۱ ۲ ۳ ۴

۹۵. ۱ ۲ ۳ ۴

۹۶. ۱ ۲ ۳ ۴

۹۷. ۱ ۲ ۳ ۴

۹۸. ۱ ۲ ۳ ۴

۹۹. ۱ ۲ ۳ ۴

۷۶. ۱ ۲ ۳ ۴

۷۷. ۱ ۲ ۳ ۴

۷۸. ۱ ۲ ۳ ۴

۷۹. ۱ ۲ ۳ ۴

۸۰. ۱ ۲ ۳ ۴

۸۱. ۱ ۲ ۳ ۴

۸۲. ۱ ۲ ۳ ۴

۸۳. ۱ ۲ ۳ ۴

۸۴. ۱ ۲ ۳ ۴

۸۵. ۱ ۲ ۳ ۴

۸۶. ۱ ۲ ۳ ۴

۸۷. ۱ ۲ ۳ ۴

۶۴. ۱ ۲ ۳ ۴

۶۵. ۱ ۲ ۳ ۴

۶۶. ۱ ۲ ۳ ۴

۶۷. ۱ ۲ ۳ ۴

۶۸. ۱ ۲ ۳ ۴

۶۹. ۱ ۲ ۳ ۴

۷۰. ۱ ۲ ۳ ۴

۷۱. ۱ ۲ ۳ ۴

۷۲. ۱ ۲ ۳ ۴

۷۳. ۱ ۲ ۳ ۴

۷۴. ۱ ۲ ۳ ۴

۷۵. ۱ ۲ ۳ ۴